

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra kulturních a náboženských studií

Význam Sokola při formování kulturní a národní identity československé společnosti v Československu

Bakalářská práce

Autor: Nikola Kárníková
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Transkulturní komunikace
Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jirka, Ph. D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Nikola Kárníková

Studium: P14K0107

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Transkulturní komunikace

Název bakalářské práce: **Význam Sokola při formování kulturní a národní identity československé společnosti v Československu**

Název bakalářské práce AJ: Sokol importance in shaping of cultural and national society in Czechoslovakia

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Sokol jako organizace neměla vliv pouze na fyzickou a tělesnou stránku člověka, ale také na utváření kulturních a společenských hodnot československého obyvatelstva. Předkládaná práce si proto klade za cíl představit Sokol jako organizaci, která se zcela zásadním způsobem zasloužila o formování morálních hodnot svých členů v užším slova smyslu a veřejnosti v širším slova smyslu a reflektovat tuto jeho úlohu v transkulturní perspektive národa, proto bude cílem této práce zaměřit se na tyto hodnoty, které Sokol přinesl československé společnosti.

KUBÍN, Zdeněk (ed.). XIV. všesokolský slet: Praha 2006. Praha: Česká obec sokolská, c2006. ISBN 80-86402-15-0. WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. 1. vyd. Luhačovice: Atelier IM, 2007. ISBN 978-80-85948-67-7. WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. 1. vyd. Luhačovice: Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-73-8. WALDAUF, Jan. Sokol: malé dějiny velké myšlenky. 1. vyd. Luhačovice: Atelier IM, 2010. ISBN 978-80-85948-72-1. SAK, Robert. Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik. Vyd. 1. Praha: Česká obec sokolská, 2012. Velké postavy českých dějin, sv. 15. ISBN 978-80-7429-239-2. BALATKA, Oskar a Eva HALBRŠTÁTOVÁ. 130 let Sokola v Pardubicích. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 1993. 150 let Pardubického Sokola. Pardubice: Klub přátel Pardubicka, 2013. Bojovali již pardubičtí Sokoli za samostatné Slovensko a další zajímavosti z pardubického Sokola : (ke 130. výročí založení TJ Sokol Pardubice). Pardubice: Státní okresní archiv Pardubice, 1993. Obnovení Československé obce sokolské v letech 1989-1992. Praha: ČOS, 2003.

Garantující pracoviště: Katedra kulturních a náboženských studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Luděk Jírka, Ph.D.

Oponent: doc. Mgr. Jan Hojda, Th.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 30. 6. 2020

Poděkování

Děkuji Mgr. Luďku Jirkovi, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování rad a rychlé reagování, a především za pevné nervy při mé tvorbě.

Anotace

KÁRNÍKOVÁ, Nikola. *Význam Sokola při formování kulturní a národní identity československé společnosti v Československu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 44 s. Bakalářská práce.

Hlavním cílem této bakalářské práce je představit Sokol jako organizaci, která se zásadním způsobem zasloužila o formování československého národa, jeho morálních hodnot v širším slova smyslu a v užším slova smyslu u svých členů. Práce pojednává o historii této organizace od roku 1918 do roku 1948, kdy byla její činnost ukončena. Nastiňuje také znovuoobnovení této organizace v roce 1990. Současné pojetí Sokola není předmětem této práce. Jsou zde také nastíněny podstatné všesokolské slety konané v letech 1918–1948, a především je zde ukázáno zapojení sokolů do 2. světové války. v každé kapitole je zaznamenán vliv Sokola na československý národ a na Československou republiku, a jak oboje Sokol pomáhal budovat. Práce také stručně nastiňuje život Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera, ukazuje zapojení žen do Sokola a vliv Sokola na výtvarné umění.

Klíčová slova: Sokol, národ, vlastenectví, morální hodnoty

Annotation

KÁRNÍKOVÁ, Nikola. *Sokol importance in shaping of cultural and national society in Czechoslovakia*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2020. 44 pp. Bachelor Degree Thesis.

The main goal of this bachelor thesis is to introduce the Sokol movement as the organization which has fundamentally contributed to the formation of the Czechoslovak nation, its moral values in a broad sense and in the narrow sense of its members. The work deals with the history of this organization from 1918 to 1948, when its activities were terminated. It also outlines the renewal of this organization in 1990. The current concept of the Sokol movement is not the subject of this work. It also outlines the essential mass games (slety) held in the years 1918–1948, and above all it shows the involvement of the Sokol members in the World War II. Each chapter records the Sokol movement's influence on the Czechoslovak nation and the Czechoslovak Republic, and how the Sokol movement helped build both. The work also briefly outlines the life of Miroslav Tyrš and Jindřich Fügner, it shows the involvement of women in the Sokol movement and the influence of the Sokol movement on fine arts.

Key words: Sokol movement, nation, patriotism, moral values

Obsah

Úvod	10
1 Založení Sokola.....	11
1.1 Miroslav Tyrš (17. září 1832–8. srpna 1884).....	12
1.2 Jindřich Fügner (10. září 1822–15. listopadu 1865)	13
2 Sokolská myšlenka	14
3 Sokol a počátky První republiky	16
3.1 Vznik Československé republiky a zapojení Sokolů	16
3.2 Situace na Slovensku.....	18
3.3 První slet v První republice	19
4 Meziválečná činnost Sokola.....	21
4.1 X. všesokolský slet 1938.....	25
5 Sokol za 2. světové války	27
6 Sokol v letech 1945 až 1948	30
6.1 Poslední slet před přerušáním (1948).....	30
7 Sokolové v letech 1948–1990	33
8 Sokolská myšlenka a výtvarné umění	35
Závěr.....	40
Seznam použitých zdrojů	42

Seznam obrázků

Obrázek 1: Hlavní plakát k VII. všesokolskému sletu	36
Obrázek 2: Hlavní plakát k XI. všesokolskému sletu.....	38

Seznam zkratk

CPO	Civilní protiletecká ochrana
ČOS	Česká obec sokolská/Československá obec sokolská
ČSR	Československá republika
ČSTV	Československý svaz tělesné výchovy a sportu
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
OSVO	Obec sokolská v odboji
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
STB	Státní bezpečnost
USA	Spojené státy americké
ZRTV	Základní a rekreační výchova

Úvod

Cílem práce je představit Sokol jako organizaci, která se zasloužila o formování morálních hodnot svých členů a v širším slova smyslu chce práce reflektovat tuto jeho úlohu v perspektivě národa. Předmětem této práce tak je zaměřit se na hodnoty, které Sokol přinesl československé společnosti. Sokol není jen tělovýchovnou organizací, která měla za cíl rozvíjet fyzickou zdatnost svých členů, ale je to také soubor lidí, kteří se zasloužili o budování Československé republiky. Byli nápomocní během první i druhé světové války a vždy ctili myšlenku demokracie a rovnosti.

Již během budování První republiky byli sokolové velmi užiteční, stejně jako po celou dobu, protože se snažili z Československa vybudovat silný a samostatný stát, ve kterém má žít národ odhodlaný bránit čest svoji i svého státu. Jinak tomu nebylo ani v meziválečném období do začátku 2. světové války, po kterém se hned sokolové hlásili do mobilizace, zakládali legální i ilegální odbojová hnutí a snažili se v českých zemích šířit národní sebevědomí, ač to nebylo vždy jednoduché.

Sokol nebyl vždy všem po vůli, proto byla jeho činnost přerušena hned dvakrát za dobu své existence. Poprvé došlo k přerušení činnosti v květnu 1945. Toto přerušení netrvalo dlouho, pouze do září téhož roku. Druhé přerušení začalo v únoru 1948 a trvalo podstatně déle než to první, tedy do roku 1990. Jednalo se o velkou ránu pro národní smýšlení.

Kromě sportovního odvětví byl Sokol součástí i jiných aspektů lidské společnosti. Jeho činnost se odrážela i v kulturním a veřejném životě lidí, v sociální pomoci i v umění. Jednou ze základních myšlenek Sokola je všestranný rozvoj člověka po fyzické, ale i po duševní stránce. v minulosti se to pravděpodobně dařilo lépe, nicméně i v současné době má Sokol jistý vliv na smýšlení svých členů. Minimálně zde platí rasová, kulturní, etnická, genderová, náboženská i věková rovnost a nedochází zde k žádné diskriminaci.

Téma práce bylo zvoleno z důvodu osobní zkušenosti autorky s touto organizací, tudíž je zde určitý vztah k historii i k hlavní myšlence Sokola. Jako metody práce byly použity historiografické metody, především heuristika (shromáždění vhodných zdrojů) a chronologická interpretace. Důležité bylo shromáždít dostatek kvalitních zdrojů a potřeba byly také konzultace s historiky, aby nedošlo k nepřesné interpretaci údajů. Pomoc poskytly také členky Sokola, které zažily období druhého přerušení činnosti.

1 Založení Sokola

Oficiální založení Sokola lze datovat k 16. únoru 1862 v Praze. Za zakladatele jsou označováni Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner. Sešlo se tehdy 75 osob v Malypetrově tělocvičně v Panské ulici v Praze. Z většiny se jednalo o osoby, které se angažovali v národním životě, například bratři Grégrové nebo princ Rudolf Thurn Taxis.

V ten den došlo k ustanovení a založení Tělocvičné jednoty Pražské. Starostou jednoty byl zvolen Jindřich Fügner a místostarostou byl zvolen Miroslav Tyrš. Hned od začátku užívali ve svém znaku letícího sokola, stejně tak si od začátku říkali Sokol. Oficiálně byl tento název uznán až od 13. listopadu 1864, kdy se z Tělocvičné jednoty Pražské stala Pražská tělocvičná jednota Sokol neboli Sokol Pražský.¹Málokdo v té době tušil, že tato organizace bude mít i kulturně-politický vliv při utváření československého národa. Stejně tak málokdo tušil, jak brzy a jak rychle se začne tato organizace šířit do celého světa.²

V počátcích fungování Sokola neměly ženy přístup, byla to čistě mužská organizace. Jelikož však začalo počátkem 19. století docházet ke zrovnoprávnění žen, tak začaly vznikat první vyšší školy pro dívky a s tím spojené i tělocvičné organizace. Vzdělání ani sport nebylo přístupné pro všechny ženy a dívky, ale pouze pro ty z vyšších sociálních vrstev.³

Tělocvičná jednota po dlouhém dohadování povolila dívkám cvičení, nicméně se sama snažila od tohoto počínu distancovat tak, že s dívkami nebude mít nic společného. Nejprve vedl cvičení muž, a tak Tyrš přišel s návrhem, že i cvičební hodinu by měla vést žena. První cvičitelkou se stala Klemeňa Hanušová, jenž byla dle Tyrše dostatečně inteligentní, a tak mohla cvičení sama vést. Klemeňa Hanušová již dříve působila v tělocvičném ústavu Jana Malypetra (jako cvičenka i cvičitelka). Od roku 1866 pak vedla cvičení dívek v Tyršově spolku.⁴

V říjnu 1869 se konala schůze tohoto nového spolku, kde měl být jmenovaný výbor. Cílem tohoto výboru mělo být především zdůraznění významu tělesných cvičení pro ženy. Také to mělo pomoci nastupujícímu ženskému zrovnoprávnění. a tak v listopadu 1869 vznikl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. i přestože měl tento spolek napomoc ženské

---

¹WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 14. ISBN 978-80-85948-67-7.; OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry: Historická geneze sportu*. Praha: Olympia, 1979.

²MACHÁČEK, Fridolín. The Sokol Movement: Its Contribution to Gymnastic. *The Slavonic and East European Review* 17 (49): 1938, s. 73.

³WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013, s. 53. ISBN 978-80-246-2259-0.

⁴ Tamtéž 54–55.

emancipaci, tak se spolek neměl účastnit žádných veřejných akcí (například v národním hnutí).⁵

Tento tělocvičný spolek se zasloužil o rozvoj školní tělesné výchovy, především tedy na dívčích školách. Cvičení pro dívky, které bylo nabízeno, patřilo mezi nejmodernější cvičení v Evropě. Pro dívky ze sociálně slabších vrstev bylo cvičení nabízeno zadarmo. Díky Klemeni Hanušové bylo vytvořeno také kluziště. Cílem tohoto spolku nebyl výtěžek, ale především utužení jádra národa. Celý spolek byl dobročinný a vlastenecký. Od začátku 20. století se jednalo o tom, aby Tělocvičný spolek paní a dívek pražských spadal pod Sokol pražský a následně byl přijat do České obce sokolské.⁶

1.1 Miroslav Tyrš (17. září 1832–8. srpna 1884)

Zakladatel Sokola se narodil 17. září 1832 v Děčíně jako Friedrich Emanuel Tirsch. o rodiče přišel, když byl ještě chlapec a vyrůstal různě u příbuzných. Od počátku své školní docházky byl velmi pečlivý a snaživý.⁷

Byl doktorem filosofie a profesorem dějin výtvarného umění. Právě Miroslav Tyrš přišel s ideou a programem pro založení Sokola. Stejně tak vytvořil strukturu Sokola a jeho tělocvičný základ. Hned od počátku si byl vědom toho, že se nebude jednat pouze o spolek, kde bude docházet pouze k tělesnému rozvoji, ale že je důležitý také rozvoj duševní a mravní.⁸ K této ideji ho dovedlo jak jeho vzdělání, tak jeho vlastenecké uvědomění, které se začalo formovat v roce 1848.⁹

Jedním ze zaměstnání Miroslava Tyrše bylo učitelství. v roce 1857 se stal soukromým učitelem synů Eduarda Bartmeluse, který byl továrník v Novém Jáchymově. Nedaleko od Nového Jáchymova se poprvé setkal s Jindřichem Fügnerem, který tam měl letní byt se svou rodinou. Sedm let po jeho smrti si vzal za ženu jeho dceru Renatu.¹⁰

Miroslav Tyrš je významnou osobností pro českou tělovýchovu. Je to především díky sestavení odborného českého názvosloví, které je používáné i v současnosti. Také vytvořil dodnes používanou tělocvičnou soustavu. Dále má zásluhy na tom, že vycvičil a vychoval

---

⁵WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013, s. 56. ISBN 978-80-246-2259-0.

⁶ Tamtéž s. 58.

⁷JANDÁSEK, Ladislav. *Život Dr. Miroslava Tyrše*. Brno: Moravský legionář, 1932, s. 13–17.

⁸WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 12. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁹JANDÁSEK, Ladislav. *Život Dr. Miroslava Tyrše*. Brno: Moravský legionář, 1932, s. 19.

¹⁰ Tamtéž s. 50–51.

cvičitelskou základnu pro svůj spolek. Vytvořil stanovy a řád pro fungování spolku a začal vydávat časopis Sokol, který se vydává dodnes.¹¹

Na seznamu zásluh má také první sokolský slet, který se konal v roce 1882. Tento slet Miroslav Tyrš osobně řídil. Sokol a všechny činnosti v něm řídil 22 let. Řídil je až do své tragické smrti 8. srpna 1884 v Tyrolských alpách.¹²

1.2 Jindřich Fügner (10. září 1822–15. listopadu 1865)

Spoluzakladatel Sokola se narodil 10. září 1822 v Praze. Jindřich Fügner se narodil do německy mluvící rodiny velkoobchodníka Petra Fügnera (v době Jindřichova narození byl ještě maloobchodník). Studium na gymnáziu nedokončil a začal chodit do kupeckého učení. Ve volném čase studoval hudbu. Po vyučení byl vyslán do Terstu, kde se naučil italsky. Právě v Terstu se utvářel Jindřichův názor na celou rakouskou monarchii a začínal si být vědom toho, že je potřeba měnit rysy společnosti.¹³

Kromě Terstu trávil Fügner čas v Londýně, kde se učil pojišťovnictví a anglický jazyk. anglický styl života si přenesl i do Čech, kdy se po odstěhování od rodičů ve volném čase věnoval jízdě na koni či na loďce. Kvůli obavám z toho, že onemocní tuberkulózou, začal jezdit na ozdravné pobyty do oblasti Křivoklátska, v této oblasti měl s rodinou letní byt, kde se poprvé v lesích setkal s Miroslavem Tyršem. Za ženu si vzal Kateřinu Tureckou, se kterou měl dceru Renatu. Renata se po jeho smrti stala manželkou Miroslava Tyrše. Jindřich Fügner zemřel pravděpodobně na otravu krve 15. listopadu 1865.¹⁴

Jindřich Fügner byl zvolen prvním starostou Sokola. v očích Tyrše naplňoval ideu rovnosti a bratrství. Konkrétně Jindřich Fügner zavedl tykání a oslovení „bratře“ (v současnosti i „sestro“). do Sokola zavedl šerm a snažil se Sokol zapojit do kulturního a společenského života. Mimo jiné také uspořádal první sokolské šibřinky (masopustní zábava, kde je stanovené nějaké téma a návštěvníci podle toho volí své

---

¹¹WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 12. ISBN 978-80-85948-67-7.

¹²Tamtéž s. 12–13.

¹³WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013, s. 27–29. ISBN 978-80-246-2259-0.

¹⁴Tamtéž s. 31.

masky)¹⁵ nebo opatřil první nářadí. Díky svému vzdělání, celkovému přehledu a finančním možnostem pomohl rozvoji tohoto spolku.¹⁶

2 Sokolská myšlenka

Sokol byl založen jako československá organizace, která měla posilovat národní uvědomění právě Čechoslováků, což bylo paradoxem, neboť Miroslav Tyrš i Jindřich Fügner se narodili do německy mluvících rodin.¹⁷ Při založení Sokola přišel Miroslav Tyrš s myšlenkou „Náš úkol, směr a cíl“. Tímto heslem bylo dáno na vědomí, že základem Sokola je uvědomění si toho, že ani skvělá minulost nezaručuje národu skvělou budoucnost a je potřeba se chovat jako správný příslušník nejen svého národa, ale také celého lidstva. Podle M. Tyrše se vše dá vykonat lépe i jinak a člověk by neměl nikdy být spokojen se svým současným stavem, neboť by to bránilo jakémukoli pokroku.¹⁸

Stejný název, jako zněla Tyršova myšlenka, měla také programová úvaha, kterou napsal Miroslav Tyrš ve Švýcarsku a byla vydána v roce 1871 v prvním díle časopisu Sokol, který je vydáván dodnes. Obsah této úvahy se stal filosofií Sokola.¹⁹ aby mohl být člověk přínosným členem společnosti, musí sledovat dění nejen ve svém okolí, ale po celém světě. Nicméně jedinec národ netvoří a je potřeba jisté spolupráce mezi lidmi, avšak spolupráce musí být oboustranná. Miroslav Tyrš také tvrdil, že každý národ skončí pouze vlastní vinou. Jeho cílem tedy byl nejen fyzický rozvoj těla, ale vytvoření slušného příslušníka národa, který daný národ pomáhá budovat.

Nejen M. Tyrš budoval základní myšlenky Sokola, Jindřich Fügner se na tom také přičinil. J. Fügner přišel s heslem „Ni zisk, ni slávu“. Toto heslo bylo zpočátku především pro pracovníky Sokola, kteří pracovali bez nároku na odměnu. Práce pro Sokol je tedy postavena na obětavosti svých členů, což ho mělo odlišit od ostatních spolků té doby.²⁰

Kromě těchto myšlenek stál základ Sokola také na rovnosti, členem se mohl stát kdokoli, nezáleželo na rase, na pohlaví, státní příslušnosti ani sociální třídě. Což souviselo

---

¹⁵Šibřinky. *Slovník cizích slov* [online]. 2005–2020 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sibrinky>

¹⁶WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 13. ISBN 978-80-85948-67-7.

¹⁷ESPARZA, Daniel. Semblanza. Miroslav Tyrš y el Sokol. *RICYDE. Revista Internacional de Ciencias del Deporte* (8), 2012, s. 104.

¹⁸WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 12–13. ISBN 978-80-85948-67-7.

¹⁹ Tamtéž s. 15.

²⁰ Tamtéž s. 13.

s hlášaným národním pokrokem. Miroslavu Tyršovi šlo také o to, že modernizovaná společnost by neměla opomíjet i fyzický pokrok.²¹

Sokolská myšlenka je už zakořeněna ve volbě symbolu, kterým je pták sokol. Sokol je totiž symbolem odvahy, síly, vytrvalosti, bratrství, lásky k demokracii a značí hrdou příslušnost ke svému státu, alespoň takto to vnímal Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner.²² Sokol má díky své myšlence několik přídomek, a to: Sokol obroditel, Sokol obránce, a třeba Sokol budovatel. Jistě by se jich našlo mnohem víc, ale tyto přídomek jsou stěžejní pro utváření národní sounáležitosti.²³

Sokolská myšlenka neměla vliv pouze na Československo, ale měla vliv i na vývoj tělovýchovy ve světě. Nejprve se myšlenka začala šířit do slovanských zemí, což následně vedlo ke vzniku Svaz slovanského sokolstva v roce 1908.²⁴ Dále se nachází nejstarší sokolské jednoty ve Vídni a v ST. Louis (USA). V současnosti se Sokol se svou myšlenkou nachází ve velkém množství států (Austrálie, státy Severní a Jižní Ameriky, téměř celá Evropa).²⁵

---

²¹PAVLIN, Tomáš. The Duty of a Sokol is to yet again step into the National Front line. Sokol movement in Slovenia – 150th anniversary of Južni Sokol. *Science of gymnastic journal* (3), 2013, s. 6.

²²History. *Sokol USA* [online]. New Jersey, 2020 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <http://www.sokolusa.org/History.html>

²³KUBÍN, Zdeněk a kol. *150. let Sokola a XV. všesokolský slet*. Praha: Česká obec sokolská, 2012, s. 20–26. ISBN 978-80-86402-20-8.

²⁴Československá obec sokolská. *Badatelna* [online]. 2013–2020 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/1511/uvod/1646>

²⁵HODAŇ, Bohuslav. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 33–34. ISBN 80-244-0716-7.

3 Sokol a počátky První republiky

3.1 Vznik Československé republiky a zapojení Sokolů

„Bez Sokola nebylo by legií, bez legií nebylo by republiky!“ hlásal již T. G. Masaryk v roce 1918.²⁶ Československá republika vznikla 28. října 1918 prohlášením Národního výboru o zrušení jakýchkoli závazků s Rakousko-Uherskem. Nicméně Praha byla stále pod vládou rakouských generálů Paula Kestřánka a Eduarda Zvanotního. Bylo potřeba se z tohoto područí vymanit, k čemuž se odhodlali právě sokolové. Tehdejší členové Sokola byli pověřeni právě Národním výborem, aby se vydali na zemské vojenské velitelství a vyjednali úplné vymanění zpod rakousko-uherské nadvlády.

Sokolové se na zemské velitelství vydali v čele se starostou ČOS Josefem Scheinerem, který byl oblečen v sokolském kroji. Vyjednávání by bylo k ničemu, kdyby si generálové nevšimli, jak sokolové plní nádvoří a ostatní prostory zemského velitelství. Generálové se nakonec podvolili a stáhli se. Sokolové svou převahu umocnili také tím, že se oblékli do tradičních červených košil.

Ve stejnou dobu byli sokolové svoláni pomocí plakátů do všech pražských sokoloven, kde došlo k poradě a následně jim bylo řečeno, že mají obsadit všechna kasárna a zabavit zbraně rumunských a německých vojáků. Praha byla již opravdu osvobozena a navracena do rukou národa. Toto odzbrojování nešlo vždy bez odporu.²⁷

Tyto porady se neděly jen v pražských sokolovnách, ale v sokolovnách po celém území, především ve velkých městech. Kromě odzbrojování vojáků dostali sokolové také za úkol hlídat pořádek v ulicích. Pořádek měli hlídat jak sokolové, tak příslušníci DTJ. Pořádek měl být hlídán především proto, že v ulicích byly oslavné průvody.

Sokolové i příslušníci DTJ se měli starat také o pořádek na nádražích, kde též docházelo k odzbrojování vojáků. Vojákům byly zabaveny nejen zbraně, ale také různé prádlo a deky. K tomuto činu byla potřeba odvaha, neboť sokolové neměli žádné zbraně, kterými by mohli v případě nepokojů zasáhnout. Kromě tohoto měli sokolové za úkol odvádět vojáky z kasáren na nádraží, aby vše proběhlo bez problémů. Pokaždé když sokolové

---

²⁶KUBÍN, Zdeněk a kol. *150. let Sokola a XV. všesokolský slet*. Praha: Česká obec sokolská, 2012, s. 23. ISBN 978-80-86402-20-8.

²⁷PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 50.; WAIC, Marek. *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2016, s. 7–9. ISBN 978-80-88018-06-3.

zasahovali proti nepokojům a řešili problémy v ulicích, tak nebyli ozbrojeni. Vše se pokoušeli vyřešit domluvou a bez násilí.²⁸

Je tedy jasné, že sokolové byli během války i těsně po jeho konci velmi užiteční, ať už aktivním zapojením se do odbojů, tak hlídáním pořádku během slavností. Nicméně když toto všechno ustalo, začalo se hovořit o tom, že sokolové úkol již splnili a nejsou potřeba, ba dokonce že jsou zbyteční.

S tímto názorem sokolové tak úplně nesouhlasili, trvali na tom, že jejich úkol nikdy nebude ukončen, že v rámci hlavní myšlenky Sokola mají stále svůj cíl. Sokolové si stáli za tím, že právě sokolská výchova je potřeba pro tento národ jak během války, tak i během míru, neboť je potřeba svobodu moudře využívat a udržovat ji. S tímto tvrzením národ souhlasil a v tomto období vzrostl počet přihlášek do Sokola.

Vedení Sokola mělo radost, že takto roste zájem o jejich spolek, nicméně zájem byl tak veliký, že by cvičitelské sbory ani prostory sokoloven nebyly dostačující. Kromě tohoto problému, se začátkem roku 1919 začala řešit tělesná výchova v republice a její úpravy. Bylo požadováno, aby základy jak školní, tak vojenské tělesné výchovy, stály na Tyršově myšlence. Za těchto okolností byla cvičitelská činnost Sokola odsunuta do pozadí, i přesto že svou činnost zahájili hned 28. října 1918.²⁹

Kromě různých reforem tělovýchovy v republice se sokolové i nadále starali o pořádek v ulicích (nejen sokolové, ale také dobrovolní hasiči, studenti a příslušníci dalších tělovýchovných spolků). Pořádek bylo potřeba hlídat především z důvodu toho, že ne všichni občané měli důvěru v policii a ve vládu. Především proto, že ještě před chvílí poslouchali každé slovo rakousko-uherské vlády.³⁰

Hlídky si sokolové nevymysleli sami nýbrž byli požádáni Národním výborem. Strážili v kuse i 16 hodin. Vše dělali dobrovolně, nedostávali žádný plat. Tato služba národu a republice trvala do 15. prosince 1918. Nedostali za to žádné pochvaly ani vyznamenání. Nakonec po skončení této služby se vrátili ke své původní práci, kterou vykonávali ještě před odbojem. Důležité je podotknout, že sokolská policejní služba nebyla nijak závislá na politických nebo soudních úřadech. Celé to bylo řízeno přímo sokolskými župami a jednotami.³¹

---

²⁸HUDECOVÁ, Dagmar. Vzpomínky sokolů na události spojené se vznikem republiky v roce 1918. *MEMO* (2): 2017, s. 99–108.

²⁹PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 52.

³⁰ Tamtéž s. 53.

³¹ Tamtéž s. 54.

3.2 Situace na Slovensku

Ačkoli v Čechách byl přechod do vlastního státu poměrně snadný bez výraznějších problémů, na Slovensku tomu tak nebylo. ač celý klid nezařizovali pouze sokolové, ale i policajti, armáda a legionáři, tak sokolové byli velmi nápomocní. Na Slovensku sokoli, kteří by střežili pořádek v ulicích, a kteří by odzbrojili vojáky, neměli. Tudiž na Slovensku stále vládli Maďaři.

První sokolská jednota byla na Slovensku založena až v listopadu 1918. Nicméně šíření Sokola bylo vcelku pomalé, maďarské úřady tomu stále dost bránily. Slováci si chtěli sami vybojovat svobodu, nicméně na tento boj nestačili a poprosili Čechy o pomoc. Sokolové neváhali a vydali se na cestu za pomocí. První sokolové vyráželi z Podkrkonošské župy, z Kladna, Prahy, Železného Brodu nebo třeba z Jaroměře.

Nejnáročnějším územím, které chtěli sokolové obsadit a následně předat Slovákům, byla Bratislava. Bylo to z důvodu toho, že v Bratislavě převládala maďarská populace a jejich vojsko, také se zde nacházelo dost Němců, kteří chtěli Slovensko udržet pod vládou Maďarů. Československé armádě se podařilo Bratislavu obsadit 1. ledna 1919.³²

Nicméně to stále nestačilo a ČOS byla požádána o dalších 500 vyzbrojených mužů. Starosta ČOS vydal výzvu do novin a hned 4. ledna 1919 se v Bratislavě objevilo 2 480 sokolů v kroji. Maďaři ani slovenští Němci se nedali snadno zastrašit, dělali co mohli, aby sokolům co nejvíc znepríjemnili to, že do Bratislavy přijeli. v březnu 1919 se v Maďarsku dostali k moci socialisté a komunisté a chtěli se navrátit k původní rozloze Maďarska. Válku sice nevyhlásili, ale vtrhli na zcela nepřipravené Slovensko a obsadili několik měst.

Armáda na Slovensku nebyla nijak připravená ani neměla velké množství členů, vždyť republika byla vyhlášena před pár měsíci. Opět tedy požádali o pomoc ČOS. Výzva v Čechách se opět objevila v denním tisku a do dvou dnů se přihlásilo velké množství dobrovolníků, kteří chtěli Slovensku pomoc.³³

Kromě této výzvy byli muži vyzváni k odvodu. i přesto, že bylo stále čerstvě po 1. světové válce, tak se přihlásilo přes 86 tisíc sokolů. Ten, kdo se nepřihlásil a ani neposlal řádnou omluvu, tak byl ze Sokola vyloučen. Tohle vedlo k vyčištění Sokola od těch, co se chtěli pouze svést na vlně slávy Sokola, která jej doprovázela.

Díky sokolům se podařilo zachránit Bratislavu, zastavit postup maďarských komunistů a Slovensko tak osvobodit. v tento moment začal na Slovensku růst zájem o Sokol. Zájem rostl nejen ve městech, ale i na vesnicích. Z počátku veškeré jednoty na Slovensku

³²PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 55.

³³ Tamtéž s. 56.

spadaly pod jednu župu, Masarykovu župu, která sídlila v Bratislavě. Jenže zájem byl tak velký, vznikalo velké množství jednot, že bylo absolutně nemyslitelné celý Sokol na Slovensku řídit z jednoho centra. Nakonec tedy došlo k vytvoření šesti sokolských žup na Slovensku.³⁴

3.3 První slet v První republice

V roce 1920 se konal sedmý všesokolský slet. Ten měl ukázat jakou sílu má Sokol, dále měl oživit cvičení v daných jednotách, a především měl zahraničí ukázat že Češi i Slováci jsou schopni ve svém nově vytvořeném státě fungovat. Slet proběhl na Letenských pláních. Finančně pomohli američtí sokolové, kdy půjčili 50 tisíc dolarů. Veškeré sletové slavnosti začaly 25. června 1920. Jako první cvičila mládež, další den cvičila armáda a v dalších dnech předvedli své sestavy ženy a muži. v hlavní den celého sletu cvičilo na Letenských pláních 70 tisíc cvičenců a cvičenek. Poprvé se průvodu zúčastnily i ženy, na průvodu také poprvé zazněl pochod v nový život od Josefa Suka.³⁵

Během průvodu byl vzdán hold prezidentu T. G. Masarykovi na Pražském hradě. Dále došlo k položení základního kamene na Žižkově k Žižkovu pomníku, a také bylo otevřeno Muzeum československých legií v trojském zámku. Součástí byla sletová výstava, kde byla shromážděna řada spisů o sokolských tradicích. Výstava měla také ukázat, že je Sokol schopen jít s dobou.³⁶

Kromě hromadných cvičení se uskutečnily také sletové závody. Těchto závodů se zúčastnilo 2 500 mužů. Kromě klasických disciplín na náradí a atletiky se přidaly skoky do vody, překážkový běh a střelba. Poprvé se také pořádaly samostatné závody pro ženy. Těchto závodů se zúčastnilo 800 žen.³⁷

Již na tomto sletu se ukázalo, že Letenské pláně nejsou dostatečně velké pro takovou akci, proto ČOS po vládě požadovala vybudování prostoru, kde se budou moci konat takováto hromadná cvičení. Prostory měly být jak pro Sokol, tak pro jiné tělovýchovné organizace. Vláda vyhověla a byl vybrán prostor strahovských lomů. VIII. slet se tak již konal na Strahovském stadionu.³⁸

---

³⁴ Tamtéž s. 57–58.

³⁵ BURIAN, Michal a kol. *Pod křídly Sokola*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci, Vojenský historický ústav, 2012. ISBN 978-80-87211-63-2.

³⁶ KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 26. ISBN 80-235-0029-5.

³⁷ Tamtéž s. 25.

³⁸ BURIAN, Michal a kol. *Pod křídly Sokola*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci, Vojenský historický ústav, 2012. ISBN 978-80-87211-63-2.

Celkově byl tento slet hodnocen jako velmi odvážný čin, vzhledem k tomu že se uskutečnil v krátké době po 1. světové válce. Nicméně předčil očekávání a ukázal se jako krok vpřed nejen v tělocvičné náplni, ale také v kulturním a společenském životě. a především potvrdil to, že sokolové jsou součástí národního života a zároveň jsou zřetelným potvrzením toho, že zvítězilo dlouhodobé buditelské úsilí.³⁹

---

³⁹KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 26. ISBN 80-235-0029-5.

4 Meziválečná činnost Sokola

Dvacátá léta byla odstartována VII. všesokolským sletem. Rok na to se ČOS účastnila spousty zahraničních závodů, kde dokazovala kvalitní připravenost československých sokolů. Koncem roku 1921 měl Sokol 53 žup, 3 000 jednot a 710 tisíc členů. Tolik lidí chtělo být členem organizace, která stála u zrodu ČSR.

Sokol chtěl být velmi prospěšný i pro rozvoj turismu, proto zřizoval noclehárny především pro sokolský dorost, aby mohli v létě putovat a poznávat republiku. Noclehárny byly přístupné ale i pro nečleny Sokola, aby i oni měli možnost poznávat zajímavá místa republiky. Kromě toho také pořádal Sokol zájezdy po vlasti i do zahraničí, aby udržovali vřelé vztahy s okolními zeměmi.

V roce 1922 se konal slet jihoslovanských sokolů v Lublani, kde se potkala spousta národů. v témže roce se sokolové začali angažovat v pomoci nezaměstnaným, založili Fügnerův fond na podporu starších členů a pořádali vánoční koledy, aby vybrali peníze pro chudé rodiny. Kromě toho se sokolové snažili pomáhat dětem z pohraničí, aby mohli hezké prázdniny a sokolské rodiny si je brali na léto k sobě.⁴⁰

V roce 1924 vyslali sokolové své zástupce na Olympijské hry do Paříže a získali zde první zlatou medaili (Bedřich Šupčík – zlatá medaile ze šplhu po laně). Tato účast byla signálem toho, že se sokolové začínají ztotožňovat s myšlenkou novodobých olympijských her. Zároveň to také měla být ukázka toho, jaký jsou sokolové bojovný národ.⁴¹

Dne 24. května 1925 byl otevřen Tyršův dům, slavnostní události se účastnil i T. G. Masaryk a spousta zástupců zahraničních Sokolů (jihoslovanského, polského, ruského a lužickosrbského). Slavnost byla zahájena průvodem z Vinohrad do Tyršova domu. Hned dalšího dne se v Tyršově domě začal konat olympijský kongres mezinárodního rázu. Sokolský vliv se pomalu a jistě šířil do zahraničí, kromě vzniku zahraničních jednot se Sokol podílel na organizaci olympijských her.⁴²

Rok 1926 se nesl v atmosféře blížícího se VIII. sletu. Prezident T. G. Masaryk věnoval sokolům vlajku ku příležitosti tohoto sletu, aby podpořil celou akci a sokoli. Tento slet se ukazoval jako obrovské posílení demokracie republiky, pomáhal uklidnit politickou situaci

---

⁴⁰WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 49. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁴¹PELC, Martin. *Sport a česká společnost do roku 1939: osobnosti, instituce, reflexe*. Praha: NLN, 2018, s. 45–46. ISBN 978-80-7422-660-1.

⁴² Tamtéž s. 50

(českoslovenští fašisté se během sletu chtěli pokusit o převrat) a jeho význam byl tedy nejen slavnostní, tradiční, ale i vnitropolitický.⁴³

Další roky se Sokol soustředil na cesty do zahraničí, kde chtěli šířit svou myšlenku a budovat pevné přátelské vazby se zahraničními sokoly. Konala se také spousta školení a vzdělávacích akcí, aby posilovali vzdělanost sokolů, protože ve vědění je síla. Byl vydáván i vzdělávací časopis Sokolský vzdělavatel.⁴⁴

Třicátá léta nezačala pozitivně, byla zde velmi cítit hrozba 2. světové války, a především zde byla hospodářská krize způsobená krachem newyorské burzy v roce 1929. Tohle všechno se dotklo i Sokola. ČOS se snažila pomoc nezaměstnaným, a proto polovina výtěžku IX. všesokolského sletu (1932) byla věnována na záchranu sokoloven a na sociální pomoc a na podporu potřebných. Zároveň zde probíhala bratrská pomoc od zaměstnaných členů, těm nezaměstnaným.⁴⁵ Kromě tohoto výtěžku ze sletu už od roku 1930 pořádal Sokol veřejné sbírky na pomoc nezaměstnaným.⁴⁶

V roce 1931 se konal u příležitosti blížícího se stého výročí narození Miroslava Tyrše, zakladatele sokolské myšlenky, štafetový běh všech sokolských žup k Tyršovu domu v Praze, kde se nachází Tyršův pomník. Celý rok 1932 se měl nést v duchu oslav 100. narozenin M. Tyrše, nicméně na začátku tohoto roku zemřel Tyršův učenec Josef Schreiner, který celou dobu svého působení v Sokole šířil dál Tyršovu myšlenku. Poctu na jeho pohřeb přišlo dát ohromné množství Sokolů i členové vlády. Na jeho počest byla uspořádána pietní slavnost v Národním muzeu v Praze (v pantheonu).⁴⁷

I ve třicátých letech bylo potřeba sokolů na udržení klidu a pořádku na různých akcích, například v roce 1933 na oslavách v Nitře vystoupil Andrej Hlinka a začal demonstrovat proti Čechům a jednotnosti států. Museli zakročit sokolové a udržet pořádek, pomohli jim také členové Orla a dalších organizací. Tímto zakročením zabránili krveprolití.⁴⁸

Sokolové byli velmi oddaní československému národu a především T. G. Masarykovi. v roce 1935 ku příležitosti 85. narozenin právě T. G. Masaryka o něm ČOS uspořádala soubor vzdělávacích přednášek a Edvard Beneš zde přednesl svůj příspěvek s názvem Masarykův boj za demokracii. Jednalo se o další ukázkou toho, že Sokol není jen tělovýchovnou organizací, ale snaží se pomáhat Československu a šíří myšlenku demokracie.

---

⁴³ Tamtéž s. 51

⁴⁴ Tamtéž s. 52

⁴⁵ PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 130–131.

⁴⁶ WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 53. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁴⁷ Tamtéž s. 54

⁴⁸ Tamtéž s. 55

K tomu jim pomáhalo také to, že se účastnili veřejného života a měli své členy i v parlamentu (v roce 1935 bylo v parlamentu 106 členů Sokola).⁴⁹

Blížily se letní olympijské hry v Berlíně (1936) a spousta sokolů se vzdělávala, aby mohli být rozhodčími na těchto olympijských hrách. Svaz slovanského sokolstva pomohl tomu, aby zde mohly startovat i ženy v gymnastice. Prvních patnáct let veškerých gymnastických závodů probíhalo v područí právě Sokolů, protože byli v gymnastice technicky velmi vyspělí.⁵⁰

Sokol začal posilovat demokratickou výchovu svých členů, neboť se Evropou začal šířit fašismus. Fašismus je totiž v naprostém rozporu se sokolskými myšlenkami, fašisté se proto nemohli stát členy Sokola. Fašisté toto nařízení chtěli zrušit, což se nepovedlo, proto sokoli označili za národní zrádce.⁵¹ Největší problém byl v tom, že se začala kontrolovat korespondence, která putovala do Tyršova domu, do vedení ČOS se začaly dostávat i myšlenky autokratického vládnutí a přestaly být podporovány sestry cvičitelky. Nicméně sokolský výbor si celou tuto problematiku uvědomil velmi pozdě, až v roce 1937.⁵²

Rok 1937 znamenal pro sokoli velké ztráty, nejprve zemřela Renata Tyršová, manželka Miroslava Tyrše, a o šest měsíců později zemřel Tomáš Garrigue Masaryk. Na počest Renáty Tyršové se konal velký slavnostní pohřeb, kterého se zúčastnilo velké množství sokolů, zástupci parlamentu i vlády, osobnosti československé vědy i umění.⁵³ Když zemřel T. G. Masaryk došlo k velkému shromáždění Sokolů a všech lidí, kteří chtěli vzdát poctu bývalému prezidentovi. Na Strahově se začaly tvořit zástupy a celá tato akce byla považována za ohromné sjednocení národa.⁵⁴ Edvard Beneš pronesl nad rakví T. G. Masaryka slib: „Prezidente Osvoboditeli, odkazu, který jste vložil do našich rukou, věrni zůstaneme!“, tento slib si vzali za vlastní i sokolové.⁵⁵

V roce 1938 se začalo s úpravami vzdělávacích osnov Sokola, bratři a sestry si totiž uvědomovali, že bude potřeba klást důraz především na sokolskou výchovu. Také se začalo pomáhat jednotám, kterým hrozil zánik. Byla jim zdarma poskytována školení. v tomto období také vzrostl zájem vysokoškolských studentů o sokolství. Celkově se Sokol začal

---

⁴⁹ Tamtéž s. 56

⁵⁰ PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 133.

⁵¹ WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 58. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁵² PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 130–132

⁵³ WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 58. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁵⁴ PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 133.

⁵⁵ WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 58. ISBN 978-80-85948-67-7.

připravovat na blížící se válku. Ženy začaly být připravovány na evakuaci osob a učily se o nouzové pomoci. Muži začali být připravováni k odvedení do války. Nikdo netušil, že se tato příprava využije tak brzy.⁵⁶

V září 1938 byla prezidentem vyhlášena všeobecná mobilizace, do které se zapojili všichni sokolští muži, nicméně byli za pár dní vráceni zpět, zklamání, že nemohou bránit svou vlast. Pár dní po této mobilizaci došlo k uzavření Mnichovské dohody a Adolf Hitler získal oblasti, kde převažovalo německé obyvatelstvo. Tohle všechno znamenalo pro Sokol a celou republiku velkou zkoušku národního sebevědomí a začala se vytrácet víra v budoucnost Československé republiky. Sokol v ten moment přišel o dvě župy (Vídeňskou a Krušnohorskou), ztratil nemovitosti a spousta činovníků přišla o své pravomoci, které se mohly v tomto období hodit.⁵⁷

V tento moment se sokolové opět dali do služeb národa, rodiny přijímali vyhnané občany z oblastí zabraných a. Hitlerem, na nádražích sokolové pomáhali rozvozem, informacemi či výživou. v sokolovnách probíhaly sbírky (potravin, oblečení, obuvi a základních potřebných věcí). Začaly být organizovány pracovní tábory. Ty měly pomoc uklidnit mravní a sociální důsledky nezaměstnanosti.⁵⁸Dále Sokol provozoval tělocvik, pracovali v CPO, hlídkovali a nehodlali se vzdát možnosti pomoc národu, snažili se chránit obranného i bojovného ducha českých zemí.⁵⁹

Prezident Edvard Beneš byl odvolán, což pro Sokoli znamenalo velkou ztrátu. do čela republiky byl povolán Emil Hácha, sokolové se ho snažili podporovat. Nicméně to neměnilo nic na tom, že ČSR přišlo o přirozené opevnění a tím byla znemožněna možnost obrany. Zároveň byly narušeny komunikační spoje, čehož hned využili komunisté a začali propagovat SSSR jako jediný stát, který byl ochoten pomoci. Sovětský svaz socialistických republik ale nikdy pomoc nechtěl a největší pomoc v této době nabízeli sokolové. Sokolové měli silnou vůli přežít.⁶⁰Již v tomto roce se začaly objevovat požadavky na sjednocení tělovýchovy v ČSR, s čímž ČOS rozhodně nesouhlasila. Není možné, aby tak velká organizace, která je vážená a uctívána byla sloučena s ostatními organizacemi, jako například DTJ, Orel či Stráž svobody.⁶¹

---

⁵⁶PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 133.

⁵⁷PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 154–156.

⁵⁸Tamtéž s. 155.

⁵⁹REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 19. ISBN 978-80-88182-09-2.

⁶⁰PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 155.

⁶¹WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 60. ISBN 978-80-85948-67-7.

Koncem roku 1938 se ve sborníku Sokolský vzdělavatel objevila úvaha od Jana Uhera (člen vzdělávacího předsednictva ČOS), která opět ukazovala a šířila sokolskou myšlenku a sokolské odhodlání ubránit svůj národ a nastolit rovnost mezi ostatními národy. Stěžejní zde byla myšlenka toho, že Sokol nikdy nezklamal a ani nezklame.⁶²

4.1 X. všesokolský slet 1938

Příprava X. sletu byla doprovázena spoustou překážek (válečné hrozby, nezaměstnanost). Ještě v roce 1937 byla svolána zkouška pohotovosti a kázně, což znamenalo rychlou mobilizaci žen a mužů, kteří by byli v případě války ochotni pomoci. Na zkoušku se dostavilo 100 tisíc žen a přes půl milionu mužů.⁶³ Tento slet měl být manifestací připravenosti sokolů na blížící se válku.

Kvůli smrti T. G. Masaryka byl přeložen štafetový běh, původně měl být už v září 1937, uskutečnil se až v říjnu téhož roku. Štafetové kolíky byly zahaleny černým plátnem na znamení smutku ze ztráty T. G. Masaryka. Tento běh byl rozestavený po celé republice. Nejdelší úsek dostala na starost Marie Provazníková (tehdejší náčelnice ČOS). Všechny trasy začínaly v Tyršově domě. Jednalo se vždy o štafetu několika běžců do určeného cíle, kteří si předávali sokolskou myšlenku. Celkově bylo naplánováno 10 tras, které dohromady měřily 4 185 km a zúčastnilo se 42 tisíc běžců a běžkyň ze sokolských jednot. Nejdelší trasa vedla právě z Tyršova domu až do Podkarpatské Rusi.⁶⁴

Celé přípravy čelily dvěma zákeřnostem od Adolfa Hitlera. První problém nastal v březnu 1938, kdy obsadil Rakousko a Sokol přišel o župu Dolnorakouskou (majetek byl zabaven a župa byla rozpuštěna). Druhý problém nastal v květnu 1938, když musela být v Československé republice vyhlášena částečná mobilizace, aby zmařila německý útok, i přesto všechno ale sletové přípravy pokračovaly i nadále.⁶⁵

Motivem celého sletu byla myšlenka semknutosti k obraně, tato myšlenka byla zobrazována v různých sletových vystoupeních, například proslavná mužů, která byla nazvaná Přísaha republiky. Na sletišti nastoupilo 30 tisíc mužů najednou a byla zde velká ukázka sokolské ukázněnosti a vzájemné důvěry. Tohle všechno posílilo národní pocit síly.⁶⁶ Celé vystoupení bylo doprovázeno skladbou Ktož jsou boží bojovníci a zakončeno bylo přísahou republiky. Toto vystoupení bylo několikrát opakováno, jelikož bylo považováno za nejvíc

---

⁶² Tamtéž s. 61

⁶³ PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 140.

⁶⁴ KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 34. ISBN 80-235-0029-5.

⁶⁵ PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988, s. 141.

⁶⁶ KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 40. ISBN 80-235-0029-5.

symbolické vystoupení pro X. všesokolský slet.⁶⁷ S tvrzením, že slet posílil národní pocit síly se ztotožňoval i britský deník Daily Telegraph a X. slet považoval za manifestaci národního nadšení a slovanské jednoty, která přesahuje hranice států.⁶⁸

Program X. všesokolského sletu shlédlo přes 2,5 milionů diváků, na které se v průběhu všech vystoupeních přenášela celá myšlenka jednoty národa a odhodlání se bránit nacistům.⁶⁹ Součástí sletových slavností byla také výstava nesoucí název Budovat a bránit, která se konala na starém výstavišti. Jednalo se o další ukázkou toho, jak jsou sokolové připraveni bránit svůj stát a dál ho budovat.⁷⁰

---

⁶⁷WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 214. ISBN 978-80-260-1625-0.

⁶⁸WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 60. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁶⁹REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 16. ISBN 978-80-88182-09-2.

⁷⁰WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 60. ISBN 978-80-85948-67-7.

5 Sokol za 2. světové války

Sokol byl ještě před začátkem 2. světové války považován za nepřítele Říše, vlastně už od vzniku Protektorátu Čechy a Morava (16. března 1939). Nebylo se čemu divit, když se jednalo o pravdu.⁷¹ Slovensko se stalo samostatným státem.⁷² Na počátku 2. světové války vznikla na území republiky ilegální vojenská organizace Obrana národa. S touto organizací měla velmi blízký vztah ČOS a chtěla této organizaci pomoci bránit stát i národ. Jejich cílem mělo být zrušení Protektorátu, nechtěli být v područí Německa. Na seznamu gestapa o členech Obrany národa z roku 1940 se nacházelo 18 členů Sokola. Někdo byl záložním vojákem a někdo aktivním důstojníkem.⁷³

Kromě příslušnosti Sokolů v Obraně národa vznikala spousta odbojových formací i v jednotlivých jednotách, například OSVO nebo S 21 B. Druhá jmenovaná odbojová formace byla platným pomocníkem výsadku Silver a.⁷⁴ v rámci OSVO vznikla tak zvaná ilegální pětka, což bylo zdvojené vedení OSVO. Toto vedení vzniklo v důsledku strachu z rozpuštění Sokola. Ilegální pětka zajišťovala komunikaci se zahraničím, také zajišťovala finance a stanovovala ideové směřování. o odbojovou činnost jako takovou se starala Komise pro styk se župami, která byla součástí struktury OSVO.⁷⁵ v čele této Komise stál náčelník ČOS a. Pechlát a původně měla na starost pomoc rodinám zatčených sokolů, protože sokolové se ke svým členům a jejich rodinám nikdy neobrací zády.⁷⁶

Příslušníci Sokola a jejich chuť bránit stát nebyla po chuti nacistickým bezpečnostním složkám, a tak docházelo k zatýkání i perzekuci Sokolů. Oboje probíhalo v několika vlnách, první se jmenovala akce mříže (březen 1939), spousta zadržených byla ale brzy propuštěna. Mnohem horší bylo zatýkání v září 1939. Zadrženo bylo mnoho významných činovníků Sokola (náčelník a členové předsednictva ČOS). Odváděni byli nejčastěji do koncentračního tábora v Buchenwaldu.⁷⁷

---

⁷¹WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 214. ISBN 978-80-260-1625-0.

⁷²WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 72. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁷³REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 21. ISBN 978-80-88182-09-2.

⁷⁴ Tamtéž s. 22.

⁷⁵JELÍNEK, Zdeněk. *Operace Silver*. Praha: Naše vojsko, 1992, s. 52–53.

⁷⁶WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 72. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁷⁷REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 22. ISBN 978-80-88182-09-2.

Další vlna zatýkání přišla v únoru 1940. Nepomohlo ani to, že se starosta i náčelník ČOS vzdali své funkce, aby odpoutali pozornost od Sokola.⁷⁸ Velmi Sokolům přitížilo tvrzení státního tajemníka K. H. Franka, že v Sokole přibývají ty živly, které chtějí přenést odpor proti Říši do všech oborů, a že se nakonec Sokol stane shromaždištěm otevřeného i tajného odporu proti říši.⁷⁹

V noci z 12. na 13. března 1941 byla úředně zastavena sokolská činnost, Tyršův dům byl uzavřen a byl zabaven sokolský majetek. Jednalo se o nařízení K. H. Franka. Tato událost opět zasáhla národní sebevědomí, nicméně sokolové neměli v plánu se vzdát pomoci národu.⁸⁰ v tento moment začal sílit odboj v celém Protektorátu, konala se spousta stávek, sabotáží a byly užity další formy veřejného odporu proti moci okupantů. Základnou celého odboje byl právě Sokolský odboj, Obrana národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme a skautský odboj. Opět se jednalo o ukázkou toho, jak silný národ Češi jsou.

Spousta členů těchto odbojových hnutí skončili ve vězení, anebo byli rovnou popraveni. Reinhard Heydrich si dal za úkol zničit veškeré odbojové hnutí v českých zemích. Využíval k tomu teror, zastrašování a krutá opatření. Okamžitě došlo k omezení některých občanských práv (bylo vyhlášeno stanné právo) a veškeré rozsudky byly vykonávány okamžitě. v tomto období přišel Sokol o mnoho svých členů, kteří ovšem byli ochotni položit život za svou zemi i za Sokol.

Během noci ze 7. na 8. října 1941 došlo k vyvrcholení celé tragédie postihující Sokol. Byla zahájena akce s názvem Aktion Sokol, která byla vedena proti všem představitelům české organizace Sokol. Jednalo se o odvetnou masovou akci, kdy gestapo začalo krutě zatýkat nejprve členy nejvyššího vedení ČOS, žup a následně i jednot. Všichni zatčení byli odvedeni do koncentračních táborů (přes Terezín do Osvětimi či Ravensbrücku) nebo byli mučeni. Většina těchto zatčených členů Sokola v období 2. světové války zahynula.⁸¹

Nicméně ani takto krutá akce nezastavila sokolský odboj, sokolové byli dál odhodláni bránit stát proti Říši. Pro toto období bylo stěžejní jméno Jindřich Vaníček (náčelník ČOS), podle kterého bylo pojmenováno nové odbojové hnutí Jindra (nejednalo se o totéž co OSVO).

---

⁷⁸WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 72. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁷⁹REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 22. ISBN 978-80-88182-09-2.

⁸⁰HORÁK, Otakar. *Kronika Tělocvičné jednoty Sokol Pardubice, díl III. 1939–1945*. Pardubice: Tělocvičná jednota Sokol Pardubice I., 1946, s. 19.

⁸¹REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 22. ISBN 978-80-88182-09-2.; BAUER, Zdeněk. *Klub zvidavých dětí: Jaroslav Foglar a Protektorát : čtenářské kluby, zakázaný skauting a Kuratorium pro výchovu mládeže*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2018. ISBN 978-80-906755-6-8.

Hnutí Jindra bylo založeno po Aktion Sokol Ladislavem Vaňkem. Toto hnutí mělo zajistit technické zázemí pro parašutisty, kteří byli vyslaní z Londýna na území Protektorátu, a měli spáchat atentát na R. Heydricha dne 27. května 1942. Tento atentát sokolové pojali jako mstu za jeho krvelačnou akci a opět se zde projevil sokolský duch. atentát pomohlo uskutečnit několik sebevražedných sokolů.⁸²

Ladislav Vaněk bohužel tolik nectil sokolskou myšlenku a po svém zatčení na gestapu vypovídal o všech svých sokolských spolupracovnících a způsobil tak jejich zatčení. Nicméně za smrt R. Heydricha bylo odsouzena spousta sokolů k trestu smrti a celkově všech vlastenců. Dne 23. října 1942 byli členové hnutí Jindra posláni do koncentračního tábora Mathausen a hned 24. října byli popraveni. Celkem jich bylo popraveno celkem 264 během šesti hodin, velká část z nich byla právě součástí sokolského odboje. Jelikož sokolové nebyli zbabělci, tak si nacisté museli dát během poprav pozor na jakýkoli projev nesouhlasu, který by mohl vyústit v demonstraci. Další velká popravovací akce v Mathausenu se konala 26. ledna 1943 a opět tvořili minimálně polovinu popravených sokolové. Sokol přišel o jedny ze svých nejlepších a nejvěrnějších členů.⁸³

---

⁸²REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018, s. 23. ISBN 978-80-88182-09-2.

⁸³ Tamtéž s. 24.

6 Sokol v letech 1945 až 1948

V květnu 1945 bylo dáno ČOS potvrzení o tom, že si můžou všechny sokolské župy i jednoty převzít zpět svůj majetek. Toto potvrzení vydala Česká národní rada. Tohle bylo znamení pro znovuoobnovení činnosti ČOS. Jelikož velké množství sokolů bojovalo proti nacistům a zapojovalo se do odbojů, tak Sokolu zůstal zachován morální kredit na vysoké úrovni. Sokol se těšil velkému respektu ze strany společnosti v Československu, což vedlo k nárůstu počtu členů. Opakovala se tedy situace po 1. světové válce, kdy spousta lidí chtěla být členy Sokola, protože to byla čest. Ve vedení ČOS však stále zůstávali zkušení činitelé.

Především vedoucí činitelé ČOS se vyjadřovali nelibě ke komunismu, někdo to dával méně najevo (Antonín Hřebík – vzdělavatel a starosta ČOS, člen Národního shromáždění), někdo se tím naopak vůbec netajil (Marie Provazníková – náčelnice ČOS). Komunisté se zpočátku tvářili, že Sokol obdivují a hlásali mu podporu (což po 1. světové válce nedělali). Okamžitě navrhli sjednocení všech tělovýchovných, sportovních a turistických organizací.

Tento návrh o sjednocení nebyl vůbec krokem naproti sokolům, naopak chtěli oslabit Sokol a jeho velkou, a především rychlou akceschopnost. Komunisté se totiž báli, že se sokolové postaví proti nim, klidně i se zbraněmi v ruce. Komunisté se začali aktivně přidávat do různých jednot a doufali, že zde budou mít určitý vliv a budou moci šířit komunismus mezi další sokoli. Na rozdíl od období po 1. světové válce již nebylo zakázáno komunistům členství v Sokole, protože komunisté již nehlásali diktaturu proletariátu, ale všennárodní lidovou demokracii.⁸⁴

Česká obec sokolská ale nebyla naivní a v tomto prohlašování stále cítila komunistickou touhu po moci. Jenže vzhledem k tomu, že navenek hlásali komunisté něco jiného, nemohli jít sokolové proti nim, protože toto hlásání bylo v souladu se sokolskou myšlenkou. Sjednocení tělovýchovy neproběhlo tak hladce, jak komunisté doufali, a nakonec se uskutečnilo až v únoru 1948. Odpor kladla především organizace Orel. Sokol rozhodně nebyl pro, ale nijak se na únorový puč nepřipravoval, naopak jím byl zaskočen. Začal tak jednat na poslední chvíli, kdy už bylo všechno rozhodnuto.⁸⁵

6.1 Poslední slet před přerušáním (1948)

XI. slet se konal v roce 1948, tedy 3 roky po 2. světové válce. Tento slet měl završit toto poznamenané období. Pro sokoly to bylo významné především proto, že během války

---

⁸⁴WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 215. ISBN 978-80-260-1625-0.

⁸⁵ Tamtéž s. 216.

padlo 1 212 sokolů a dalších 10 tisíc jich bylo vězněno a mučeno. Zároveň tedy uspořádat slet takto brzo po válce bylo velmi odvážné, stejně jako v roce 1920. Zároveň byly přípravy na tento slet pro sokoly velmi důležité. Sokolové potřebovali odreagování a radostnou událost. Chvíli se uvažovalo, že se slet zruší. Především tedy po únorovém puči, následně také poté, co se prezident Beneš vzdal své funkce, ale nakonec ho uspořádali.

Do příprav bylo vloženo velké úsilí. Bylo to náročné, protože republika byla po válce materiálně velmi vyčerpaná. Sokolovny byly za války užívány jako ošetrovny a různá útočiště a po válce byly sokolům vraceny pomalu. Nedostatek byl jak financí, tak potravin, oblečení i obuvi. Tohle vše byl problém i během příprav sletu. Tomuto sletu předcházelo zapálení sletové pochodně, které proběhlo 27. října 1946, dále mu předcházely zimní sletové hry ve Vysokých Tatrách, které proběhly v únoru 1948.

Sokolové brali tento slet jako možnost rozloučit se před zestátněním tělovýchovy v Československu. Sokol s Tyršovou myšlenkou stejně zanikl už právě v únoru 1948. Cílem tohoto sletu tedy bylo vytvořit především krásnou vzpomínku v mládeži a v celém národu. Komunistická vláda Sokol podporovat nechtěla, stála proti němu v opozici. Zvláštní proto bylo to, že vláda chtěla uskutečnění sletu. Bylo to především z důvodu toho, aby se ukázalo sjednocení tělovýchovy v dobrém světle.

Nicméně si vláda také diktovala hodně svých požadavků během příprav. Kromě dosazování svých lidí do vedoucích pozic chtěla vláda svrhnout tehdejší náčelnice ČOS. Za tu se sokolové hromadně postavili, a řekli že bez ní žádný slet nebude. Nakonec tedy vláda náčelnici Marii Provazníkovou v její funkci nechala.⁸⁶

Sletové slavnosti trvaly přes měsíc. Zahájeny byly vystoupeními 10. června 1948 na Strahově. Hlavní program byl předveden 27. a 28. června 1946. Následovaly závody, které slet tradičně doprovázely. Po nich přišla opět vlna vystoupení. Důležitým z pohledu sokolů byl především průvod. Tento průvod se stal projevem veřejného odporu sokolů i veřejnosti proti komunistické nadvládě. Byla vzdána pocta bývalému prezidentu E. Benešovi, před prezidentem K. Gottwaldem se chodilo potichu. i během tohoto průvodu chtěla mít vláda velký vliv, ale bylo to marné. Sokolové se nebáli projevit svůj nesouhlas s nastoleným sjednocením a nastupující diktaturou. Někteří sokolové byli zatýkáni na místě. Celý průvod byli kontrolováni oddíly SNB, které s sebou měly kulometry a milice. Na závěr se na Strahově uskutečnil Den armády (8. července 1948).⁸⁷

---

⁸⁶KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 42–43. ISBN 80-235-0029-5.

⁸⁷Tamtéž s. 45–46.; WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 217. ISBN 978-80-260-1625-0.

Pár týdnů po ukončení sletových slavností získaly sokolské gymnastky medaile na olympiádě v Londýně. Tehdejší starostka ČOS Marie Provazníková se do Československé republiky již nevrátila. Po této události byla činnost Sokola ukončena, spousta členů byla zatčena a poslána do vězení, někteří byli pronásledováni a utlačováni. XI. všesokolský slet je stále považován za jednu z největších sokolských slavností.⁸⁸

Závěrem se dá říct, že XI. všesokolský slet se spolu s průvodem stal největší poučnou demonstrací, která se snažila zpochybnit nástup komunistické totality. Začal si to uvědomovat i lid, že se pravděpodobně nejedná o vítězství. Nicméně tato akce utvrdila komunisty, že Sokol je opravdu jejich hrozbou a musí odstranit všechny protikomunisticky smýšlející lidi.⁸⁹

---

⁸⁸KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994, s. 46. ISBN 80-235-0029-5.

⁸⁹WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 217. ISBN 978-80-260-1625-0.

7 Sokolové v letech 1948–1990

XI. všesokolský slet poskytl vedení KSČ výbornou záminku rozjet tažení proti všem odpůrcům komunismu. ač se komunisté snažili v Sokole způsobit rozbroje, tak to mělo opačný účinek, odpor ke komunistům sílil. Sokolové byli naštvaní, protože ani za dob Rakousko-Uherska nebylo proti Sokolu nasazováno tak tvrdě, jako teď. Útok probíhal především v mediích (tisk, rozhlas) a v projevech vládních a stranických činitelů.⁹⁰

Sokolské župy se začaly bouřit, do ústředí ČOS chodilo spousta protestních dopisů. Tohle všechno vedlo ale jen k zatýkání sokolských činovníků Státní tajnou bezpečností (příkladem je starosta Moravsko-slezské župy Antonín Záviš). Ti, co byli zatčeni byli obviněni z toho, že bojují proti republice. ČOS procházela generální čistkou, původní činovníci odcházeli neb se nechtěli nechat zapojit do celé této situace, chtěli organizaci zachovat stále demokratickou.⁹¹

Celý tento boj komunistů proti Sokolu vyeskaloval po smrti Edvarda Beneše. STB začala šířit zvěsti, že sokolové chtěli uspořádat atentát na Klementa Gottwalda a chtěli se pokusit o vládní převrat, tak velký strach měli komunisté ze sokolů. Největší český národní spolek přestal po 90 letech fungovat, byla to rána nejen pro sokoly, pro národ, ale i pro spolkový život. Lidé se nemohli svobodně scházet dle svých zájmů, ale zájmy jim byly určovány. Tohle vedlo k rozporuplnému národnímu smýšlení, spolek který na něj měl do této doby velký vliv skončil. Spolek, který bojoval za národní uvědomění, za morální citění a za demokracii byl umlčen.⁹²

Některé jednoty si držely svůj název i po oficiálním ukončení sokolské činnosti, například pardubická jednota, které se to však podařilo jen do roku 1950. Poté byla tato jednota přejmenována na Sokol Slavie. Nicméně název označení sokol neznamenal dodržování sokolské ideologie. Na konkrétním příkladu pardubické jednoty zde bude ukázána činnost Sokola po roce 1948. Podobného schématu se držela spousta jednot po celé republice. Pardubická jednota nakonec od roku 1954 používala název *Závodní tělovýchovná jednota Dynamo Pardubice*. Tento tělovýchovný spolek spadal pod *Československý svaz tělesné výchovy (ČSTV)*.

---

⁹⁰WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 218. ISBN 978-80-260-1625-0.
; WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 250. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁹¹WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012, s. 218. ISBN 978-80-260-1625-0.

⁹² Tamtéž s. 219.

Nejen v Pardubicích, ale všude docházelo v nejlepším případě ke změně jména, v horším případě docházelo k zániku. Ve vedení tělocvičných jednot docházelo ke změnám ve vedení - skalní sokolové odcházeli, nebyly finance na různé opravy a vlastenecké smýšlení ustupovalo.⁹³ V Pardubicích se snažili členové Dynamo i nadále pořádat společenské akce (šibřinky, koncerty, posvícení). Tyto akce byly velkým zdrojem příjmu a zároveň stále držely na živu sokolskou myšlenku.⁹⁴

ČOS se v průběhu těch 42 let pokoušela svou činnost obnovit již v roce 1968, kdy se sešel prozatímní výbor České obce sokolské. Na této schůzi se sepsal dopis prezidentu Ludvíku Svobodovi, aby věděl že Sokol stále existuje. Stejně jako se sokolové nevzdávali během války, neměli to v plánu ani teď. Stejně už v tomto období spousta jednot ČSTV i ZRTV přejímali sokolskou myšlenku.⁹⁵ K oficiálnímu obnovení ČOS došlo 7. ledna 1990 na sjezdu na pražském výstavišti. Sokolské jednoty se začaly rychle obnovovat, Tyršův dům připadl zpátky ČOS a do Sokola se začali vracet někteří sokolové, kteří ho po sjednocení tělovýchovy opustili.⁹⁶

---

⁹³BALATKA, Otakar. Z historie i současnosti TJ Dynamo Pardubice. *Zprávy klubu přátel Pardubicka* (26): 1991, s. 111–117.

⁹⁴BALATKA, Otakar a Eva HALBRŠTÁTOVÁ. *130 let Sokola v Pardubicích*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 1993, s. 83.

⁹⁵WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007, s. 255. ISBN 978-80-85948-67-7.

⁹⁶Historie Sokola. *Česká obec sokolská* [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>

8 Sokolská myšlenka a výtvarné umění

Sokolská myšlenka se promítla také do umění, především do výtvarnictví. Toto promítání sokolské myšlenky do umění je pravděpodobně způsobeno tím, že sám Miroslav Tyrš byl profesor historie umění a estetik. Sám psal texty o estetické teorii, dějinách umění a byl také tehdejším kritikem umění.⁹⁷ Sokolská myšlenka se projevovala i v hudební sféře umění, a to sokolskými hymnami.

VII. všesokolský slet (1920) projevoval radost z poválečného uspořádání Evropy. Tato radost se projevila právě i v umění. Sokolové například postavili sochu svobody 9 m vysokou. Měla to být známka toho, že je Sokol znám po celém světě. Především tedy kvůli jeho zapojení během 1. světové války. Socha svobody je symbolem kněžny Libuše, jako zástupkyně slovanských národů.⁹⁸

Během tohoto sletu bylo vydáno spousta pohlednic a plakátů. Na všech byla zobrazena myšlenka toho, že Československá republika vznikla díky sokolům. Často se totiž objevoval motiv, jak člen sokola zachraňuje dívku v nesnázích (zakleté princezny, topící se žena...). Nikdy však není vyobrazen přímý konflikt s nepřítelem. Sice bylo vždy více než jasné, co je tím myšleno, tak výtvarníkům šlo především o zobrazení sokolské neohroženosti.⁹⁹

Kontroverzním se stal hlavní plakát k VII. všesokolskému sletu od Jakuba Obrovského. Plakát zobrazuje statného muže s mečem v jedné ruce a štítem v druhé ruce. v pravém horním rohu se nachází sokol s větví z lípy (obrázek 4). Jednalo se o bojovný obraz, oproti ostatním vyobrazením, které se během sletu objevily. Následně se objevily výklady, že má docházet k dalším národnostním bojům mezi Čechoslováky a Němci. Následně autor interpretoval obraz jako boj proti vlastní netečnosti k práci. Během tohoto významného sletu se začaly také objevovat státní symboly (vlajka, trikolóra, lípa srdčitá).¹⁰⁰

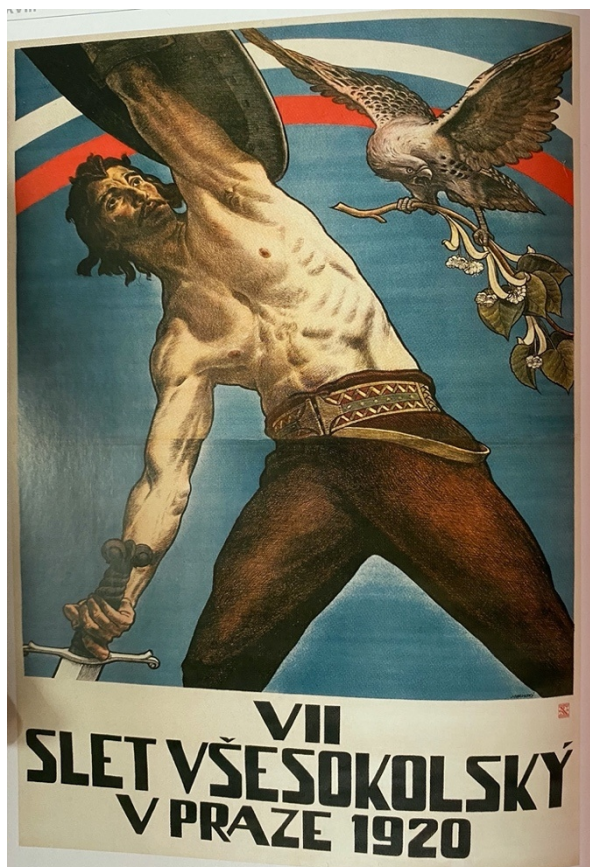
---

⁹⁷ NOLTE, Claire. L'Art au Service De La Nation: Miroslav Tyrš en TantqueHistorien De L'Art et Critique. *Bohemia Band* (34), 1993, s. 34.

⁹⁸ MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 41. ISBN 978-80-7325-478-0.

⁹⁹ Tamtéž s. 42–44.

¹⁰⁰ Tamtéž s. 45.

Obrázek 1: Hlavní plakát k VII. všesokolskému sletu

Zdroj: Mazáč (2019)

Po vzniku Československé republiky a konání VII. všesokolského sletu se začala vyskytovat nová otázka. Jaké je nové poslání členů Sokola? Již v předchozích kapitolách bylo zmíněno, že nová úloha spočívala především v udržování fungování národa jako celku. Nicméně toto byl nový úkol i pro sokolské výtvarníky. i nadále výtvarníci zobrazovali české symboly, a především neohroženost sokolů. Postupně začalo přibývat i zobrazení žen na pohlednicích i plakátů. Jako první osoby, které nebyly součástí sokola, ale vyskytovaly se na sokolských plakátech a pohlednicích byly venkované.¹⁰¹

Postupně se také měnil výraz vyobrazovaných osob z výrazu bojovného na výraz radostný a usměvavý. Mělo se jednat o ukázkou toho, že sokolové nemají být jen nějací siláci, ale především jsou to lidé, co se snaží o šťastný a radostný život. Tito usměvaví mladíci se začali objevovat na plakátech k VIII. všesokolskému sletu (1926). Tento slet si totiž dal za úkol slovanské sbratření.¹⁰² Tato idea se následně zrcadlila v propagaci, která byla

¹⁰¹MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 46-48. ISBN 978-80-7325-478-0.

¹⁰² Tamtéž s. 47–50.

nazvána Slovanstvo bratrské. Podle sokolů se totiž jednalo o velice důležitou úlohu pro celý Sokol.¹⁰³ Osmý všesokolský slet byl pro tuto myšlenku symbolický, neboť rok před pořádáním tohoto sletu došlo k obnovení činnosti Svazu slovanského sokolstva. Zároveň se začala objevovat ambice o vytvoření o tzv. federace Slovanstva.

Stejně jako byl významný slet po první světové válce, tak slet po druhé světové válce byl také velmi důležitý. Důležitý byl také proto, že byl na dlouhou dobu poslední. Jednalo se o XI. všesokolský slet (1948). Všechny plakáty i pohlednice byly laděné do české trikolóry včetně české i sokolské vlajky.¹⁰⁴

Nadále se výtvarníci snažili udržet sokolskou symboliku, možná víc než kdy před tím. Symbol lipové ratolesti a sokola se držel i nadále, především na hlavním sletovém plakátu od Karla Mináře (obrázek 5). Sokol zde má zobrazovat symbol fénixe, který vstává z pomyslného popela války a nese vlajku k nebi. Zároveň se objevoval i náznak odevzdanosti po únorových událostí roku 1948. Za tento náznak je vnímáno velké vyobrazování lidových motivů (velmi časté byly kytky).¹⁰⁵

---

¹⁰³PROCHÁZKA, František a kol. *Slovanstvo bratrské: slavnostní hra na Vltavě k VIII. sletu všesokolskému 1926*. Praha: Československá obec sokolská, 1926, s. 4.

¹⁰⁴MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 50. ISBN 978-80-7325-478-0.

¹⁰⁵ŠTECH, Václav Vilém. Výtvarná stránka sletu. In Rudolf Procházka (ed.). *Památník XI. sletu všesokolského v Praze 1948*. New York: Sokolský pomocný výbor, 1967, s. 120.

Obrázek 2: Hlavní plakát k XI. všesokolskému sletu

Zdroj: Mazáč (2019)

Součástí XI. všesokolského sletu bylo vystoupení sokolek v národopisných krojích. Sokolky měly předat následně věnec Edvardu Benešovi, jako tehdejšímu prezidentovi, kterého tam očekávaly. Nicméně v tu dobu již stál v čele státu Klement Gottwald, kterému sokolky odmítly věnec předat. Věnec byl nakonec odložen na tribunu, ze které pak byla vztyčena vlajka, která byla upevněna na sokola. Jednalo se o živé vyobrazení hlavního sletového plakátu od Karla Mináře.

Zpětně se hlavnímu plakátu od Mináře přiřazuje ještě jeden význam. Sokol, který na plakátu letí vzhůru vyobrazuje ztrátu sokolství z Československa. Další slet se konal až za 46 let po obnovení činnosti Sokola.¹⁰⁶Výtvarné vyobrazování sokolských motivů prošlo v průběhu let jistými proměnami, nicméně proměnami prošly také sokolské kroje.

---

¹⁰⁶MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 81–82. ISBN 978-80-7325-478-0.

Postupem času se sokolské kroje měnily v kroje spíš národního rázu, s možností plnit funkci uniformy. Sokolové tedy mohli kroje využívat při obraně národa ať už během světových válek, tak během komunistického převratu v únoru 1948.¹⁰⁷

---

¹⁰⁷MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 83. ISBN 978-80-7325-478-0.

Závěr

Sokolství se v průběhu let různě proměňovalo, nicméně základní myšlenka zůstala stejná. Sokolové měli být čestní, vzorní a dobří lidé, kteří pomáhají československému národu a vytváří jeho sílu. Nelze se přít o to, že by vlastenectví a sebevědomí národa nepomáhali budovat, naopak na oboje měli velký vliv po celou dobu své působnosti. Základní idea Sokola, se kterou přišel Miroslav Tyrš a Jindřich Fügner, vycházela z antického pojmu kalokagathia, neboli tělesná a duševní harmonie. Přesně dosažená kalokagathia pomáhala rozvíjet myšlenku vlastenectví a odvahy ve svých členech. Stejně tak měli členové Sokola tyto myšlenky rozvíjet dobrovolně a nezištně bez nároku na honorář.

Již od svého počátku pomáhali sokolové s vlasteneckým jednáním, Sokol stál například u pomoci při zrovnoprávnění žen a napomohl jim především tím, že ženám pomohl vybudovat vlastní tělovýchovný spolek. Dále pomáhal Sokol již během první světové války a při následném budování Československé republiky. Zároveň se sokolové vždy postavili na stranu československého národa, nikdy neváhali jít do války, střežit klid v ulicích či vypomáhat nezaměstnaným lidem nebo lidem bez domova. Brali jako svou přirozenost stát se součástí legií, naopak byli nešťastní, když jim obrana státu, a především národa, byla odepřena. Sokolové byli podporováni i prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem nebo Edvardem Benešem, oba totiž věřili v smysluplnost sokolské myšlenky.

Během druhé světové války byla proti sokolům přímo vyvolána akce Reinhardem Heydrichem, neboť si i on byl vědom toho jaký mají sokolové vliv. Lze tak tvrdit, že sokolové vyjadřovali rovnost a svobodu (bez ohledu na pohlaví, sociální třídu, náboženské smýšlení nebo etnický původ) a zároveň byli ovlivněni národním duchem.

Největší ránou pro sokoly bylo zakázání jejich činnosti v roce 1948. Jednalo se o ukončení devadesátileté éry největšího národního spolku v Československé republice. Národní smýšlení tím velmi utrpělo, stalo se až schizofrenním, neboť národu bylo předestíráno, co si má myslet. V roce 1990 došlo k obnovení činnosti Sokola a tato organizace se nevrátila k dřívějšímu stylu fungování, ale snažila se jít s moderní dobou, což možná vede k menšímu ctění základní sokolské myšlenky. Sokol je rozšířen i v zahraničí, má své jednoty po USA, v Kanadě i po celé Evropě. Zástupci těchto jednot se účastní novodobých všesokolských sletů, aby ukázali, že Tyršově myšlence stále věří.

V současnosti je sokolská myšlenka stále stejná, nedá se pochybovat o tom, že je i v dnešním světě smysluplná, vzhledem k různým událostem ve světě je myšlenka rovnosti na místě více než kdy jindy. Otázkou zůstává, zda si ji současní členové uvědomují, především ti

mladí, pro které Sokol znamená pouze místo sportovního vyžití. Spousta cvičitelů bere Sokola jako jistou formu přivýdělků, neboť spousta jednot svým cvičitelům dává honorář za působení v dané jednotě.

Sokol, ačkoliv by jeho zakladatelé s tímto pojetím zcela jistě nesouhlasili a možná by i nesouhlasně tápali, o co se vlastně jedná, by jen stěží přijali myšlenku o transkulturním pojetí své tělovýchovné organizace. Do jisté míry by ovšem mohli mít pravdu, protože sokolská myšlenka je postavena na příslušnosti k národu, ačkoliv samozřejmě volá po národní, etnické, rasové a genderové toleranci. S pojetím národa však stojí pevně na základě národní myšlenky a exkluzivity české národní existence.

Druhým dechem se však musí dodat že, pomáhá budovat spíše morální hodnoty a myšlenku vlastenectví. Samotná transkulturní myšlenka je postavená na překonání diferencujících rozdílů a zde je nutné dodat, že Sokol, jeho vznik a období jeho působnosti bylo vždy spojeno s význačnými historickými událostmi, které byly spjaté se vzednutím českého národního ducha, jehož byl Sokol častým průvodcem. Ovšem toto volání po mravnosti a národním duchu je spíše spojeno s axiologickým romantizujícím pojetím a s kultivací ducha a těla.

Seznam použitých zdrojů

BALATKA, Otakar a Eva HALBRŠTÁTOVÁ. *130 let Sokola v Pardubicích*. Pardubice: Východočeské muzeum v Pardubicích, 1993.

BALATKA, Otakar. Z historie i současnosti TJ Dynamo Pardubice. *Zprávy klubu přátel Pardubicka* (26): 1991, s. 111–117.

BAUER, Zdeněk. *Klub zvědavých dětí: Jaroslav Foglar a Protektorát : čtenářské kluby, zakázaný skauting a Kuratorium pro výchovu mládeže*. V Praze: Zdeněk Bauer, 2018. ISBN 978-80-906755-6-8.

BURIAN, Michal a kol. *Pod křídly Sokola*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů ve spolupráci, Vojenský historický ústav, 2012. ISBN 978-80-87211-63-2.

ESPARZA, Daniel. Semblanza. Miroslav Tyrs y el Sokol. *RICYDE. Revista Internacional de Ciencias del Deporte* (8), 2012, s. 103–105. (Přeložil Mgr. Santiago IvamCociñaCociña)

HODAŇ, Bohuslav. *Sokolství a současnost*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0716-7.

HORÁK, Otakar. *Kronika Tělocvičné jednoty Sokol Pardubice, díl III. 1939–1945*. Pardubice: Tělocvičná jednota Sokol Pardubice I., 1946.

HUDECOVÁ, Dagmar. Vzpomínky sokolů na události spojené se vznikem republiky v roce 1918. *MEMO* (2): 2017, s. 99–108.

JANDÁSEK, Ladislav. *Život Dr. Miroslava Tyrše*. Brno: Moravský legionář, 1932.

JELÍNEK, Zdeněk. *Operace Silver*. Praha: Naše vojsko, 1992.

KOZÁKOVÁ, Zlat. *Sokolské slety 1882–1948*. Praha: Orbis, 1994. ISBN 80-235-0029-5.

KUBÍN, Zdeněk a kol. *150. let Sokola a XV. všesokolský slet*. Praha: Česká obec sokolská, 2012. ISBN 978-80-86402-20-8.

MACHÁČEK, Fridolín. The Sokol Movement: Its Contribution to Gymnastic. *The Slavonic and East European Review* 17 (49): 1938.

MAZÁČ, Tomáš. *Nástin všesokolského výtvarnictví. Proměny sokolství ve výtvarné řeči sletové propagace (1901–1948)*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019. ISBN 978-80-7325-478-0.

NOLTE, Claire. L'Art au Service De La Nation: Miroslav Tyrš en Tant que Historien De L'Art et Critique. *Bohemia Band* (34), 1993. (Přeloženo Mgr. Jan Vocel)

OLIVOVÁ, Věra. *Lidé a hry: Historická geneze sportu*. Praha: Olympia, 1979.

PAVLIN, Tomaž. The Duty of a Sokol is to yet again step into the National Front line. Sokol movement in Slovenia – 150th anniversary of Južni Sokol. *Science of gymnastic journal* (3), 2013.

PELC, Martin. *Sport a česká společnost do roku 1939: osobnosti, instituce, reflexe*. Praha: NLN, 2018. ISBN 978-80-7422-660-1.

PROCHÁZKA, František a kol. *Slovanstvo bratrské: slavnostní hra na Vltavě k VIII. sletu všesokolskému 1926*. Praha: Československá obec sokolská, 1926.

PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *To byl Sokol*. Mnichov: České slovo, 1988.

REZKOVÁ, Helena a Pavlína ŠPATENKOVÁ. *Nebylo jim souzeno žít*. Vlkov: Helena Rezková, 2018. ISBN 978-80-88182-09-2.

ŠTECH, Václav Vilém. Výtvarná stránka sletu. In Rudolf Procházka (ed.). *Památník XI. sletu všesokolského v Praze 1948*. New York: Sokolský pomocný výbor, 1967.

WAIC, Marek. *Byli jsme a budem: From the past we'll stand forever : 150 let Sokola*. Praha: agentura Leman, 2012. ISBN 978-80-260-1625-0.

WAIC, Marek. *Tělovýchova a sport ve službách české národní emancipace*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2259-0.

WAIC, Marek. *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2016. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 978-80-88018-06-3.

WALDAUF, Jan. *Sokol malé dějiny velké myšlenky*. Luhačovice: IM ateliér, 2007. ISBN 978-80-85948-67-7.

Internetové zdroje

Československá obec sokolská. *Badatelna* [online]. 2013–2020 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/1511/uvod/1646>

Historie Sokola. *Česká obec sokolská* [online]. Praha, 2020 [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>

History. *Sokol USA* [online]. New Jersey, 2020 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <http://www.sokolusa.org/History.html>

Šibřinky. *Slovník cizích slov* [online]. 2005–2020 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sibrinky>